

Dvanaest velikih Olimpljana I

Kakva nas čuda bogova očekuju u ovom nastavku, najavljeno je prošli put. Nadam se da su zamršene veze među Titanima i njihovim potomstvom razriješene i donekle apsorbirane i da bi konačno trebalo predstaviti dvanaest glavnih olimpskih bogova i reći nešto o svakom od njih. Treba očekivati da će najviše prostora biti posvećeno Zeusu — vrhovnom bogu.

Da bismo nastavili započeti red, ispričat ćemo na koji se način Zeus uopće domogao vlasti. Sjećate se da smo na vrhu božjeg svijeta ostavili Krona, Zeusova oca, i samo najavili promjenu do koje će doći. Dakle, poznato je da je Kron bio prisiljen tron prepustiti svojem najmlađem sinu Zeusu. Dakako, tome je prethodila desetogodišnja borba.

Pošto je Zeus, mladić u punoj snazi, došao s gore Ide, natjerao je oca da povrati svu svoju djecu koja su čamila u njegovoj utrobi. Napokon su Hera, Hestija, Demetra, Posejdon i Had nakon dugog vremena upoznali svjetlo boga Helija. Brižni je brat sestrice odmah smjestio na sigurno, a braću je pozvao da mu se pridruže u borbi protiv oca. Naravno, ova dvojica su jedva dočekala priliku da pokažu tati da nije svemoćan i da mu se osvete za izgubljene godine. Ali »tatica« je isto tako pozvao u pomoć svoju braću — Titane, koji su se, iako ne svi, aktivirali u suzbijanju Zeusova napada i stjerali Zeusa na vrh Olimpa. No Zeusu je stiglo pojačanje — jednooki divovi Kiklopi, koji mu iskovaše munje i gromove, čime je Zeus uspio zaustaviti navalu Titana. K tome su i neki Titani, isprovocirani Kronovom okrutnom vlašću i tražeći novog vladara, prešli na Zeusovu stranu. Ali bez obzira na pojačanje, rat se nije mogao odlučiti jednom bitkom, tako da se to nadmudrivanje i dokazivanje snaga produžilo deset godina (»pametni« ljudi su i u tome kopirali bogove).

Nakon deset godina Zeus je zaključio da bi bilo vrijeme da se ovo natezanje završi, dakako u njegovu korist. Oslobodio je Kronovu braću — Kota, Brijareja i Gija — storuke divove, koje je njihov otac Uran zatvorio u dubine Tartara, jer je Geja, Uranova žena, a njihova majka, prorekla da će njegov unuk Zeus pomoću njih uzeti vrhovnu vlast. Divovi su istog časa izletjeli iz vječnog mraka i, puni energije i dugo skupljanog bijesa, navalili na Krona i njegove borce. Točno je da je teško jednom bogu svladati drugog boga: obojica su svemoćni, obojica besmrtni, neuništivi, ali čudovištima sa sto ruku bilo se vrlo teško suprotstaviti.

Od silne žestine kojom su se borile obje strane tresla se čitava zemlja, zvečalo je nebo, bučalo je more, trešnja je dopirala čak do dubokog, mračnog Tartara. Zeus je munjama užario zemlju, proključalo je more, sve je opet ličilo na prvobitni kaos. Ali nisu bogovi toliko ludi da dopuste da se sve vrati na početnu zbrku. Zeus je, još uvijek dovoljno bijesan i jak, napokon Titane i Krona stjerao »toliko duboko pod zemlju, koliko je nebo bilo nad zemljom« i zatvorio ih u vječnu tamu morskog Tartara. To je bio kraj desetogodišnje TITANOMAHIJE (Τιτανομαχία) — borbe Titana.

Ali Kronova baka Geja nije se pomirila s takvim krajem. Sažalila se nad sudbinom svoje djece i spremala se osvetiti Zeusu. Iz kolekcije čudovišta koje je stvorila izabrala je Tifona (Τιφών) — diva sa stotinu zmajskih glava i poslala ga na Olimp, sjedište Zeusa i njegove braće. Tifon je navalio na Zeusa, ali ga je Zeus, sada već iskusan borac, uništio svojim gromovima. Spalio mu je svih stotinu glava, bacio ga u Tartar i tako dokazao svoju moć.

Situacija se smirila, Mojra je završila još jedan krug, u podzemnom svijetu, na zemlji i na nebu ponovo je uspostavljen red. No trebalo je razdijeliti vlast među trojicom

braće. Premda je bilo logično da sve bude podređeno Zeusu, jer je ipak on bio inicijator i izvršilac pobune protiv okrutnog oca, ipak je Zeus predložio da vlast podijele kockom. Prijedlog se činio vrlo poštenim, ali je Zeus ipak namjestio da njemu pripadne najvažniji dio. Tako je on postao gospodarom neba i zemlje, Posejdonu je dodijeljeno more, a Had je postao kralj podzemnog carstva.

Zeus je, dakle, zadržao najvišu vlast i posjedovao je najveću snagu među svim bogovima, uz to je bio strog, ali pravedan vladar, tako da mu se bogovi nisu suprotstavljali i nisu pomišljali da ga zamijene drugim. Samo jednom je njegovo prvenstvo došlo u opasnost. Uzrok tome bijaše opet osveta. Pobunu je »zakuhala« Geja (opet se žena umiješala u politiku!). Želeći Kronu nanovo dodijeliti njegovu staru funkciju, nagovorila je Gigante da navale na Zeusa. Dala im je i napitak koji ih čini neranjivima od oružja bogova. Oni su jedva dočekali i uspeli se na Olimp. No Zeus je imao podršku ostalih bogova, tako da plan nije bilo tako lako izvesti kako je Geja zamišljala. Ali Giganti su zbog napitka ipak počeli nadvladavati olimpske bogove, tako da je Zeus bio prisiljen u pomoć pozvati ljude. Poslao je Atenu po svoga sina Herakla. Geja je u panici stala tražiti biljku koja bi Gigante učinila imunima i na ubode zadane ljudskom rukom, ali je Zeus već uništio sve takve trave, tako da su Giganti uvidjeli da se situacija potpuno okrenula u Zeusovu korist. Ponuđena im je predaja, ali oni su radije ostali u boju i barem se trudili dokazati hrabrost, ako već ne mogu pobijediti. Pojavom Herakla i drugi su bogovi živnuli i tako zajednički uništili nakazne divove. Iz GIGANTOMAHIJE (Γιγαντομαχία) Zeus je izašao kao pobjednik i još više afirmirao svoju moć i dokazao autoritet.

Sjedište Zeusove vlasti i najčešće boravište bijaše u palači na vrhu Olimpa, planine u sjevernom dijelu Grčke. Ondje je stanovao u svojim dvorima i odande, kad se razljutio, streljao munjama i bućio gromovima. Zašto su Grci baš Olimp odabrali kao mjesto na koje su smjestili Zeusove dvore? Da ste se kojim slučajem našli u rano jutro (tada je prizor najljepši) u podnožju te planine, bilo bi vam sasvim jasno. Zamislite: Helijske kočije svoj svakodnevni put, čovjek se polako iz svijeta sna seli u svijet realnosti, i pogled mu zarobi ogromna planina koja prosto odaje snagu zemlje; vrh planine je obavijen bijelom, magličastom koprenom, čovjek je zatečen, prizor je toliko sugestivan da je vrlo lako povjerovati da se iza koprene nalazi nešto — sjajno i božje. Grci su Zeusa izuzetno cijenili i zaista ga štovali kao vrhovnog boga. A kakav je Zeus bio prema ljudskom rodu? Pa, ne bi se baš moglo reći da se uvijek ponašao zaštitnički, čak mu je dvaput palo na pamet da potpuno uništi ljude, i to iz dva razloga koji su kontradiktorni. Prvi mu se put učinilo da su ljudi potpuno bezvrijedni i da zbog toga nemaju razloga za postojanje, a drugi se put preplašio njihove prevelike moći i mogućnosti da ga se oni prestanu bojati. Oba je puta ljudski naraštaj spasio veliki čovjekoljubac — Titan Prometej. Inače je Zeus bio tvorac ljudskih i božjih zakona, postavljao je ljudima vladare, štutio kraljeve, branio pravdu i pazio na red. Nered i neposlušnost sređivao je svojim oružjem — gromovima i munjama.

Kakav je Zeus bio u svom privatnom životu? U dvije riječi — veliki zavodnik. Ali moramo nadodati vrlo maštovit i lukav, koji uvijek dolazi do željenog (mnogi su mu poznavali na takvom epitetu). I još nešto — Zeus je svaku avanturu potvrdio potomstvom, tako da je on sam imao više djece nego ostalih deset bogova zajedno (ne računajući Heru koja je bila zakonita majka neke od Zeusove djece). Ako se pita za Zeusovu ženu, odgovor je uvijek — Hera. Hera jest bila njegova glavna družica, ali ne i jedina zakonita. Prva žena Zeusova bijaše METIDA, kći Titana Okeana, najmudrija među božicama. Prema proročanstvu s njom je trebalo da ima dvoje djece — kćer, koja bi bila mudra kao on, i sina, koji bi mu morao oteti vlast. Zeus, doznajući za to, Metidu uspava i jednostavno je proguta (sinovi, što su stariji, to više počinju ličiti na svoje očeve) i spriječi da doživi isto što i njegov otac. Kasnije sam iz svoje glave rodi

Atenu, božicu mudrosti. Metidu je ostavio u sebi da mu savjetuje kako da mudro vlada. Za drugu je ženu Zeus uzeo mudru titanku Temidu. O Temidi i njenu potomstvu sa Zeusom sve je rečeno prošli put, tako da nema smisla to sad detaljno ponavljati. Samo da se prisjetimo, plod njihova braka su kćeri Hore (Eunomija, Dika i Irena) i Mojre (Kloto, Laheza i Atropa).

Napokon je na red došla Zeusosva sestra Hera. Ona je stanovala zajedno sa Zeusom u dvorima na Olimpu. Možete odmah pretpostaviti da joj je život sa Zeusom bio buran i dinamičan. Trebalo je pratiti sve Zeusove ljubavne izlete, osujetiti potencijalne suparnice i zadržati primat u Zeusovu životu. Stoga su svade bile glasne i česte, ali su se uvijek završavale moralnom pobjedom Here i Zeusovim pokajanjem. Zeus je, bez obzira na svoje pretjerane afinitete prema ženskom rodu, ipak najviše cijenio i poštivao Heru i, što se tiče njene pozicije u Zeusovu životu, niti jedna žena je nije uspjela preuzeti. Hera je Zeusu rodila troje djece: ratobornog ARESA (Ἄρης), kovača HEFE-STA (Ἥφαιστος), i HEBU (Ἥβη), božicu vječne mladosti. Prva dvojica su se častila za stolom dvanaestorice najvećih, a Heba ih je služila noseći božje piće — nektar, što je bila vrlo važna i cijenjena dužnost.

Njihovo potomstvo, Zeusovi unuci, nije više tako brojno. Ares je imao nešto više od petoro djece (to je s obzirom na prijašnje megalomanske porode sasvim malen broj). Petoro ih je rodila Afroditita, žena njegova brata Hefesta, koja se, bez obzira što je on bio bog rata a ona boginja ljubavi, strašno zaljubila u njega (pa, suprotnosti su se oduvijek privlačile). Iz te veze stvoreni su sinovi DIM, FOB (po naravi Aresovi), EROS, ANTEROS (Afroditinih osobina) i kćer HARMONIJA (ime govori dovoljno). Ostalo Aresovo potomstvo, koje je imao i sa smrtnicama, nije toliko značajno, pa ćemo njega zanemariti.

Spomenuli smo da je Afroditita bila žena sirotog Hefesta. Koje li ironije! Ona, najljepša među boginjama, utjelovljenje ljubavi, pripala je ružnom, hromom Hefestu. Hefest se, osim po izgledu (naime, bogovi na Olimpu su u pravilu bili naočiti i bez mana), razlikovao i po svom načinu života od ostalih bogova. Bio je izuzetno vrijedan, nikad nije zanemarivao svoje kovačko umijeće, većinu vremena je provodio u svojoj radionici. Umjesto starih dvora na Olimpu izgradio je palače od zlata, srebra i bronce, kovao je oružje grčkim junacima (poznati Ahilejev štit) i vrlo je rijetko vrijeme trošio zabavljajući se i dangubeći.

Heba je za muža dobila najvećeg junaka Herakla, pošto je on, dokazavši svoju snagu i junaštvo, pozvan na Olimp i proglašen besmrtnim. Njihov brak je bio bez potomaka.

Vratimo se ponovo Zeusu. Da vidimo kako je dalje obogatio stablo na čijem je on vrhu. Koje su ga boginje zainteresirale? EURINOMA, kći Okeana i Tetije mu rodi HARI-TE (Χάριτες) — Aglaju, Eufrozinu i Taliju — koje su zabavljale bogove na Olimpu za vrijeme njihovih gozbi. One su bile boginje dražesti i ljepote. Osim Here Zeus se pomamio i za svojom drugom sestrom DEMETROM, s kojom je imao PERZEFONU (Περσεφόνη). MUZE su isto tako kćeri Zeusa, koje je donijela na svijet Titanka MNE-MOSINA (sjećate se?). LETA je rodila blizance APOLONA (Ἀπόλλων) i ARTEMIDU (Ἄρτεμις). Ova veza je Heri bila naročito mrska i, dok su ostala lutanja prošla koliko toliko mirno, ovdje je Hera odlučila reagirati. Kad je doznala da Leta nosi Zeusovu djecu, natjerala je zmiju Pitona da ju proganja. On je to vrlo savjesno činio i progonio je sve dok Leta nije došla do otoka Dela. Tamo su dvije stijene prepriječile Pitonu put i Leta je na otoku Delu dočekala porod. Kasnije je Apolon ubio Pitona pod Parnasom i na tom mjestu osnovao najpoznatije proročište tadašnje Grčke — Delfe, u kojima je proricala Pitija, nazvana po strašnoj zmiji. MAJA, kćer Titana Atlanta i Pleone postala je majka HERMA (Ἑρμῆς), glasnika bogova, boga trgovaca, putnika, varalica, a što se tiče ljubavnog apetita, savršenog nasljednika svog oca.

Spuštamo se na zemlju među smrtne žene. Ovdje postoji jedna interesantna stvar: izgleda da je Zeus puno teže stjecao njihovu naklonost nego što bi se moglo pretpostaviti s obzirom na to da je ipak on najmoćniji bog i da bi ženama zapravo morala biti čast što ih je primijetio. Osim toga, bilo je teškoća druge prirode, tako da je Zeus vrlo često bio prisiljen lukavstvom obljubiti ženu koja mu se sviđjela. Ljepoticu ALKMENU je prevario uzevši lik njena muža Amfitriona. Alkmena je rodila blizance HERAKLA (Ἡρακλῆς) i Ifikla. Heralo je bio sin Zeusa, a Ifiklo Amfitriona. Ipak Alkmenin muž je do kraja života sumnjao da su obojica njegovi sinovi. Drugu ljubavnicu — EUROPU, kćer sidonskog kralja, čak je oteo. Pretvorio se u zlatnog bika i svojim nježnim pogledom i krotkim ponašanjem je natjerao da sjedne na njegova leđa. Tada je pojurio prema moru i plivajući došao do Krete. Europa je na otoku rodila MINOSA (Μίνως) — budućeg kralja Knosa, SARPEDONA (Σαρπηδών) i RADAMANTA (Ῥαδάμανθος). Zeus se kasnije pobrinuo za Europu i udao je za kretskog kralja, a po njoj nazvao novi kontinent.

I s LEDOM je Zeus imao potomstvo na prijevaru. Leda je voljela svog muža i nije joj padalo na pamet da ga prevvari, pa niti sa Zeusom. Naš Don Juan se opet dosjetio i, pretvorivši se u labuda, iznenadio je. Njihova djeca su POLIDEUK (Πολυδεύκης), polubrat Kastorov, s kojim je kasnije kao zvijezda smješten na nebo, i slavna HELENA (Ἑλένη) o kojoj je već sve poznato.

Do DANAJE je isto tako bilo teško doći. Ali tu je stvar zakomplicirao njen otac, koji ju je zbog velike ljepote i krasnog stasa, a osim toga i zbog proročanstva po kojem je on morao poginuti od ruke svog unuka, zatvorio u podzemnu tamnicu. Ali, strast je strast. Zeus je postao zlatna kiša i kroz strop prodro do Danaje i učinio je majkom slavnog junaka PERZEJA (Περσεύς).

SEMELI je Herina ljubomora donijela nevolju. Zeus je, zaljubivši se u tu ljepoticu, obećao da će učiniti što god poželi. Hera ju je u liku dadilje savjetovala da poželi vidjeti Zeusa gromovnika u punoj snazi. Zeus nije smio prekršiti obećanje i počeo munjama i gromovima napadati zemlju tako da je zapalio palaču Semelina oca. Ona je od straha rodila nedonošču, jadnog DIONISA (Διώνυσος), i odmah umrla. Zeus je dijete spasio, podigao ga, i kasnije je Dionis postao bog vina i uzeo svoju majku iz podzemnog svijeta na Olimp.

Izgleda da je najmanje problema bilo s ANTIOPOM, koja mu je rodila snažnog ZETA i glazbenika AMFIONA — buduće tebanske kraljeve.

Osim toga što je očito mnogo vremena posvećivao ljubavi i zavodjenju, Zeus se nije ni preostalo vrijeme bavio previše ozbiljnim stvarima. Većinom su mu život ispunjale velese gozbe s olimpskim bogovima, na kojima su posluživani nektar i ambrozija, koji su osiguravali vječnu mladost. Za zabavu su bile zadužene Harite i Muze. U svim ozbiljnim poslovima Zeus je imao odgovarajuće pomoćnike tako da se sam nije previše opterećivao. Imao je, dakle, i on svoje mane, ali su ga i bogovi i ljudi najviše poštivali. Njemu su sagrađeni najveći hramovi, njemu u čast su priređivane igre, prinošene mu žrtve, što je bio nesumnjiv dokaz da se znalo tko vlada.